

ΕΠΠΑΙΚ

Μάθημα : Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Διδάσκουσα: Δρ. Μόσχου Δ. Καλλιόπη

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Μάθημα 3: Παραδείγματα Θεωριών

Κάποιες από τις θεωρίες οι οποίες έχουν διατυπωθεί μέχρι τώρα είναι ευρείες, εξετάζουν και ερμηνεύουν μια πληθώρα φαινομένων.

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι θεωρίες αυτές φέρουν το όνομα του/της επιστήμονα που τις διατύπωσε.

Παράδειγμα: Freud, Piaget, Erikson, Vygotsky

Παραδείγματα Θεωριών

Κάποιες άλλες θεωρίες αφορούν σε μια κοινή (μεθοδολογική ή θεωρητική) προσέγγιση. Οι θεωρίες αυτές δεν ταυτίζονται με το όνομα ενός/μιας μόνο ερευνητή/τριας.

Παράδειγμα: η θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Θεωρίες ανθρώπινης ανάπτυξης (τις 4 πρώτες να τις γνωρίζετε αναλυτικά)

- ❖ Η ψυχοδυναμική προσέγγιση
- ❖ Η συμπεριφορική προσέγγιση
- ❖ Η γνωστική προσέγγιση
- ❖ Η ανθρωπιστική προσέγγιση

Η συναφειακή/αλληλεπιδραστική προσέγγιση

Εξελικτικές προσεγγίσεις

Η ψυχοδυναμική προσέγγιση: Εστίαση στον εσωτερικό κόσμο

Sigmund Freud (1856-1939)

- Οι άνθρωποι είχαν ασυνείδητα κίνητρα που είχαν απωθήσει από τη συνειδητή κατάσταση
- Η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μία διαδικασία συγκρούσεων μεταξύ των τριών μερών της προσωπικότητας – Εκείνο – Εγώ – Υπερεγώ

- Η ψυχαναλυτική θεωρία υποστηρίζει ότι το άτομο κάποια στιγμή βιώνει μια τραυματική εμπειρία, μια σωματική βλάβη ή μια αδικία. Το άγχος αντιπροσωπεύει μια επανάληψη της παλαιότερης τραυματικής εμπειρίας, αλλά σε μικρογραφία. Το άγχος στο παρόν συνδέεται με ένα παλαιότερο κίνδυνο.
- Το άγχος αναπτύσσεται μέσα από μια σύγκρουση των ενστίκτων του Id και της απειλής τιμωρίας από το Υπερεγώ.

- Σύμφωνα με τον Freud, μπροστά στο άγχος αναπτύσσουμε μηχανισμούς άμυνας.
-

- Ασυνείδητα αναπτύσσουμε μεθόδους παραποίησης της πραγματικότητας και απώθησης κάποιων συναισθημάτων από τη συνείδηση προκειμένου να μην αισθανόμαστε άγχος.

Κριτική Ψυχαναλυτικής Θεωρίας

- Δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν τη θεωρία
- Παρόλα αυτά:
 - Επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στη μελέτη της επίδρασης πρώιμων βιωμάτων στην μετέπειτα εξέλιξη

Ψυχοκοινωνική Θεωρία Ανάπτυξης • Erik Erikson (1902-1994)

- Τα παιδιά είναι ενεργητικοί εξερευνητές
- Λιγότερη έμφαση στις σεξουαλικές ορμές αλλά μεγαλύτερη έμφαση στις πολιτισμικές επιρροές

- έμφαση στις κοινωνικές και πολιτισμικές πλευρές της ανάπτυξης

Πίνακας 1-3 Οι θεωρίες του Freud και του Erikson

Ηλικία	Τα στάδια ψυχο-σεξουαλικής ανάπτυξης του Freud	Βασικά χαρακτηριστικά των σταδίων του Freud	Τα στάδια ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του Erikson	Θετική και αρνητική έκβαση των σταδίων του Erikson
Γέννηση μέχρι 12-18 μήνες	Στοματικό	Ενδιαφέρον για στοματική ικανοποίηση από το πιπίλισμα, την κατανάλωση τροφής, το δάγκωμα.	Εμπιστοσύνη ή δυσπιστία	<i>Θετική:</i> Αισθήματα εμπιστοσύνης από την υποστήριξη του περιβάλλοντος. <i>Αρνητική:</i> Φόβος και ανησυχία σχετικά με τους άλλους, δυσπιστία.
12-18 μήνες μέχρι 3 έτη	Πρωκτικό	Ικανοποίηση από την αποβολή και την κατακράτηση των κοπράνων. Συμμόρφωση με τους κοινωνικούς κανόνες ως προς την εκπαίδευση στη χρήση της τουαλέτας.	Αυτονομία ή αμφιβολία	<i>Θετική:</i> Αισθήματα αυτάρκειας, εάν ενθαρρυνθεί η εξερεύνηση. <i>Αρνητική:</i> Αμφιβολία για τον εαυτό, έλλειψη ανεξαρτησίας.
3 έως 5-6 έτη	Φαλλικό	Ενδιαφέρον στα γεννητικά όργανα. Συμβιβασμός με την Οιδιπόδεια σύγκρουση, που οδηγεί στην ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου.	Πρωτοβουλία ή ενοχή	<i>Θετική:</i> Ανακάλυψη τρόπων για ανάληψη δράσης. <i>Αρνητική:</i> Τύψεις προερχόμενες από ενέργειες και σκέψεις.

5-6 έτη μέχρι εφηβεία	Λανθάνουσα σεξουαλικότητα	Σεξουαλικές ανησυχίες στον μεγαλύτερο βαθμό τους ασήμαντες.	Φιλοπονία ή κατωτερό- τητα	Θετική: Ανάπτυξη αισθήματος επάρ- κειας. Αρνητική: Αίσθημα κατωτερότητας και ανικανότητας.
Εφηβεία μέχρι ενήλικη ζωή (Freud). Εφηβεία (Erikson)	Γεννητήσια λειτουργία	Επανεμφάνιση του σεξου- αλικού ενδιαφέροντος και εγκαθίδρυση ώριμων σε- ξουαλικών σχέσεων.	Ταυτότητα ή σύγχυση ρόλων	Θετική: Επίγνωση της μοναδικότητας του εαυτού, γνώση της πορείας που θα ακολουθηθεί. Αρνητική: Αδυναμία ταύτισης με κα- τάλληλους ρόλους.
Πρώιμη ενήλικη ζωή (Erikson)			Οικειότητα ή απομό- νωση	Θετική: Ανάπτυξη ερωτικών, σεξουα- λικών σχέσεων και των στενών σχέσε- ων φιλίας. Αρνητική: Φόβος για σχέσεις με τους άλλους.
Μέση ενήλικη ζωή (Erikson)			Παραγωγικότητα ή στασιμότητα	Θετική: Αίσθηση συνεισφοράς στη διατήρηση της ζωής. Αρνητική: Ευτελισμός των δραστηριο- τήτων.
Ύστερη ενήλικη ζωή (Erikson)			Ακεραιότητας του Εγώ ή απόγνωση	Θετική: Αίσθηση αρμονίας με τα επι- τεύγματα στη ζωή. Αρνητική: Οδύνη για τις χαμένες ευ- καιρίες στη ζωή.

Κριτική της Θεωρίας του Erikson

- Η θεωρία του αποτελεί μία απλή περιγραφή της ανθρώπινης κοινωνικής συγκινησιακής ανάπτυξης
 - Δεν εξηγεί τα αίτια της ανάπτυξης
 - Δεν εξηγεί τι προαπαιτείται ενός σταδίου
 - Δεν εξηγεί πώς ένα στάδιο επηρεάζει το επόμενο
- Παρόλα αυτά:
 - δίνει έμφαση στην προσαρμοστική φύση του ανθρώπου
 - δεν περιορίζεται στη θεώρηση του ανθρώπου που κυριαρχείται από σεξουαλικά ένστικτα

Η συμπεριφορική προσέγγιση: Εστίαση στην παρατηρούμενη συμπεριφορά

Η προσέγγιση που προτείνει ότι βάση για την κατανόηση της ανάπτυξης είναι η παρατηρούμενη συμπεριφορά και τα εξωτερικά ερεθίσματα του περιβάλλοντος

Θεωρίες μάθησης:

Η μάθηση εμπλέκει την αλλαγή της συμπεριφοράς με βάση τη σύνδεση της συμπεριφοράς αυτής με τις συνέπειές της, ευνοϊκές ή μη

- John Watson – Κλασική εξαρτημένη μάθηση
- Burrhus Skinner – Συντελεστική εξαρτημένη μάθηση
- Albert Bandura – Θεωρία κοινωνικής μάθησης

Η συμπεριφορική προσέγγιση: Εστίαση στην παρατηρούμενη συμπεριφορά

Κλασική εξαρτημένη μάθηση: Υποκατάσταση ερεθίσματος

Συντελεστική εξαρτημένη μάθηση

Κοινωνική-γνωστική θεωρία μάθησης: Μάθηση μέσω της μίμησης

Θεωρία κλασικής εξαρτημένης μάθησης

- John Watson (1878-1958)
- Η ανάπτυξη είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό προϊόν της ανατροφής – της μάθησης
- Συνήθειες: οικοδομικοί λίθοι στο μεγαλόπρεπο οικοδόμημα της ανθρώπινης ανάπτυξης
- Συμβολή έμφυτων παραγόντων ελάχιστη
- Ανάπτυξη: συνεχής διαδικασία αλλαγής με μεγάλες ατομικές διαφοροποιήσεις

Θεωρία συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης

Burrhus Skinner (1904-1990)

- Οι συνήθειες αναπτύσσονται ως αποτέλεσμα μοναδικών εμπειριών συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης
- Πρωτεύων ο ρόλος της ενίσχυσης (θετική ή αρνητική) αφού άνθρωποι και ζώα φαίνεται ότι
 - Επαναλαμβάνουν τη συμπεριφορά που ακολουθείται από θετική ενίσχυση
 - Αποφεύγουν τη συμπεριφορά που ακολουθείται από αρνητική ενίσχυση

Θεωρία Κοινωνικής Μάθησης

- Albert Bandura (1925 -) • Άνθρωποι: γνωστικά όντα – ενεργητικοί επεξεργαστές πληροφοριών • Μάθηση μέσω παρατήρησης και μίμησης προτύπων: μάθηση που είναι αποτέλεσμα παρατήρησης της συμπεριφοράς των άλλων (μοντέλα)

Η γνωστική προσέγγιση: Μελέτη της αφετηρίας της νόησης

Η προσέγγιση που επικεντρώνεται στις διαδικασίες οι οποίες επιτρέπουν στον άνθρωπο να γνωρίζει, να κατανοεί και να σκέπτεται για τον κόσμο γύρω του

Η γνωστική προσέγγιση: Μελέτη της αφετηρίας της νόησης (να γνωρίζετε τη θεωρία του Piaget)

Η θεωρία γνωστικής ανάπτυξης του Piaget

Προσεγγίσεις επεξεργασίας πληροφοριών

Προσεγγίσεις γνωστικής νευροεπιστήμης

Jean Piaget (1896-1980)

- Γνωστική ανάπτυξη: το αποτέλεσμα της ενεργητικής οικοδόμησης της πραγματικότητας από τα παιδιά, βάσει των εμπειριών τους στον κόσμο.
- Γνωστικό σχήμα: Θεμελιώδης μονάδα γνωστικής λειτουργίας
- Έμφυτοι γνωστικοί μηχανισμοί συντελούν στη γνωστική ανάπτυξη

Η θεωρία του Jean Piaget

Τα στάδια της γνωστικής ανάπτυξης

- ❖ Αισθητηριοκινητικό
- ❖ Προ-ενεργητική νόηση
- ❖ Συγκεκριμένες νοητικές ενέργειες
- ❖ Τυπική νόηση

Αισθητηριοκινητική περίοδος

Κυριότερα επιτεύγματα της περιόδου αυτής είναι

Ο συντονισμός αισθητηριακών, αντιληπτικών και κινητικών σχημάτων πρώτα στο επίπεδο της συμπεριφοράς και κατόπιν στο επίπεδο της νοητικής δραστηριότητας

Στο τέλος της περιόδου αυτής το παιδί αποκτά συνείδηση του εαυτού του σαν μια ξεχωριστή οντότητα σ' έναν κόσμο που αποτελείται από σταθερά, εξωτερικά αντικείμενα

Αισθητηριοκινητική νόηση

1ο στάδιο: εξάσκηση αντανακλαστικών

2ο στάδιο: πρωτογενείς κυκλικές αντιδράσεις (1-4)

3ο στάδιο: δευτερογενείς κυκλικές αντιδράσεις και συμπεριφορά που αποβλέπει στη συνέχιση ενδιαφέροντος αποτελέσματος (4-8)

4ο στάδιο: συντονισμός σχημάτων και εφαρμογή σε νέες καταστάσεις (8-12)

5ο στάδιο: τριτογενείς κυκλικές αντιδράσεις και ανακάλυψη νέων μέσων με ενεργό πειραματισμό (12-18)

6ο στάδιο: εφεύρεση νέων μέσων μέσα από νοητικούς συνδυασμούς (18-24)

Προ-ενεργητική νόηση

Το νήπιο μπορεί να δομεί και να χρησιμοποιεί (νοητικά) σύμβολα για να αναπαριστά την πραγματικότητα.

Ανάπτυξη συμβολικής λειτουργίας που εκφράζεται με την ανάπτυξη της γλώσσας, του συμβολικού παιχνιδιού, της μίμησης και της αναπαράστασης.

Χρησιμοποιεί ορισμένα αντιληπτικά στοιχεία και να κάνει ένα στοιχειώδη συλλογισμό, η σκέψη όμως δεν είναι ακόμα λογική, διότι είναι δέσμια της δραστηριότητας και της αντιληπτικής εντύπωσης.

Η σκέψη δεν είναι αντιστρέψιμη, άρα δεν μιλάμε για καθαρή νόηση.

Ενεργητική Νόηση

Οι περιορισμοί αλλάζουν και η σκέψη γίνεται λογική

Έννοιες από τη λογική και τα μαθηματικά

Καρδιά της γνωστικής λειτουργίας η αντιστρεψιμότητα

Άρα: αποκέντρωση, αντιστρεψιμότητα και χρήση λογικών αρχών

Ταυτότητα

Τυπική Νόηση

Οι γνωστικές διαδικασίες αποσυνδέονται από τα συγκεκριμένα αντικείμενα και γεγονότα στον πραγματικό χώρο και χρόνο και μπορούν να εφαρμοστούν σε υποθετικές περιπτώσεις και συνθήκες

Υποθέσεις που εξετάζουν το πρόβλημα από πολλές πλευρές

Συστηματική επαλήθευση υποθέσεων

Αρχές και κανόνες προτασιακής λογικής ανεξάρτητα από το περιεχόμενο των μερών ενός συλλογισμού.

Η θεωρία του Jean Piaget

Κριτική

Νεότερα δεδομένα από την έρευνα με νεογέννητα και βρέφη δείχνουν ότι τα βρέφη έχουν σημαντικές ικανότητες, όπως αντιληπτικές προσδοκίες, ενώ μεγάλο μέρος της συμπεριφοράς και της δραστηριότητάς τους είναι επικοινωνιακή.

α. Το θέμα της μίμησης: σύμφωνα με τον Piaget, κατά το πρώτο στάδιο η μίμηση εξελίσσεται σταδιακά από «αντανακλαστική» σε «χρονικά διαφοροποιημένη», η οποία προϋποθέτει τη δυνατότητα δημιουργίας νοητικής αναπαράστασης.

Τα ευρήματα για νεογνική μίμηση έχουν οδηγήσει σε αντιπαράθεση ως προς την πορεία της και τους μηχανισμούς που εμπλέκονται στη νοητική ανάπτυξη.

Κριτική

Ο ρόλος του κοινωνικού περιβάλλοντος

Συνήθης άποψη και κριτική στη θεωρία του Piaget είναι ότι εστιάστηκε αποκλειστικά στο άτομο και δεν ασχολήθηκε με το κοινωνικό περιβάλλον της ανάπτυξης του παιδιού.

Ο Piaget δεν ασχολήθηκε συστηματικά με το να διερευνήσει και να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο το κοινωνικό περιβάλλον συμμετέχει στην ατομική ανάπτυξη. Αναγνώρισε όμως τη συμβολή του και έδωσε σημασία στις σχέσεις με συνομηλίκους που χαρακτηρίζονται από ισοτιμία και αμοιβαιότητα. Η επιρροή του κοινωνικού περιβάλλοντος προσδιορίζεται ως προς τη δια-προσωπική συναλλαγή

Οι κοινωνικές διεργασίες όμως, υπακούουν στις ίδιες αρχές οι οποίες διέπουν τη λειτουργία σε ατομικό επίπεδο, δηλαδή υπάρχει ένα οικουμενικό σύνολο αρχών που διέπουν τη νοημοσύνη, όπως και αν εκφράζεται.

Κριτική της Θεωρίας του Piaget

- ❑ Υποτίμηση των νοητικών ικανοτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας και του δημοτικού σχολείου
- ❑ Αγνοεί σημαντικές κοινωνικές και πολιτισμικές επιρροές
- ❑ Παρόλα αυτά – η θεωρία άσκησε ισχυρή επιρροή στην εκπαίδευση

Από τη θεωρία του Piaget

Αφιετηρία άλλων προσεγγίσεων στη γνωστική ανάπτυξη

1. Προσεγγίσεις που διατηρούν τις βασικές θέσεις και με διάφορες τροποποιήσεις προσπαθούν να ενσωματώσουν τα νέα δεδομένα.
2. π.χ. Flavell: σχετικά με την αντίληψη της προοπτικής στο χώρο, εισάγει την εξής τροποποίηση στην ερμηνεία του Piaget: διακρίνονται δύο επίπεδα στη διεργασία υιοθέτησης διαφορετικής προοπτικής. Το πρώτο είναι να συνειδητοποιήσει το παιδί ότι ένας άλλος μπορεί να μην είναι δυνατό να δει ακριβώς αυτό που βλέπει το παιδί και το δεύτερο είναι να συνειδητοποιήσει ότι όταν εκείνο και κάποιο άλλο άτομο βλέπουν το ίδιο αντικείμενο, μπορεί να το βλέπουν από άλλη οπτική γωνία. Ή, πρώτα πρέπει να κατανοήσουν ότι ο άλλος μπορεί να έχει διαφορετική άποψη και μετά ότι μπορεί να έχει διαφορετική άποψη για το ίδιο θέμα.

Η ανθρωπιστική προσέγγιση: Έμφαση στα μοναδικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου

Θεωρία που υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος έχει μια φυσική ικανότητα να λαμβάνει αποφάσεις για τη ζωή του και να ελέγχει τη συμπεριφορά του

Η ανθρωπιστική προσέγγιση: Έμφαση στα μοναδικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου

Rogers, Maslow: Κύριος στόχος της ζωής του ατόμου είναι η αυτοπραγμάτωση. Αυτοπραγμάτωση είναι μια κατάσταση αυτοεκπλήρωσης, κατά την οποία το άτομο έχει εκδιπλώσει όλες τις δυνατότητές του με το δικό του, προσωπικό, τρόπο

(Physiology, Security, Belongingness, Esteem, Self-actualization)

Κοινωνικοπολιτισμική θεωρία

- Lev Vygotsky (1896-1934)

- ❑ Έμφαση στην επίδραση του πολιτισμού στην ανάπτυξη
- ❑ Ζώνη επικείμενης ανάπτυξης: η απόσταση μεταξύ αυτού που μπορούν να πραγματοποιήσουν ανεξάρτητα τα παιδιά και αυτού που μπορούν να πραγματοποιήσουν όταν αλληλεπιδράσουν με άλλους πιο ικανούς από τα ίδια
- ❑ Έμφαση στην κοινωνική αλληλεπίδραση

Κριτική στη θεωρία του Vygotsky

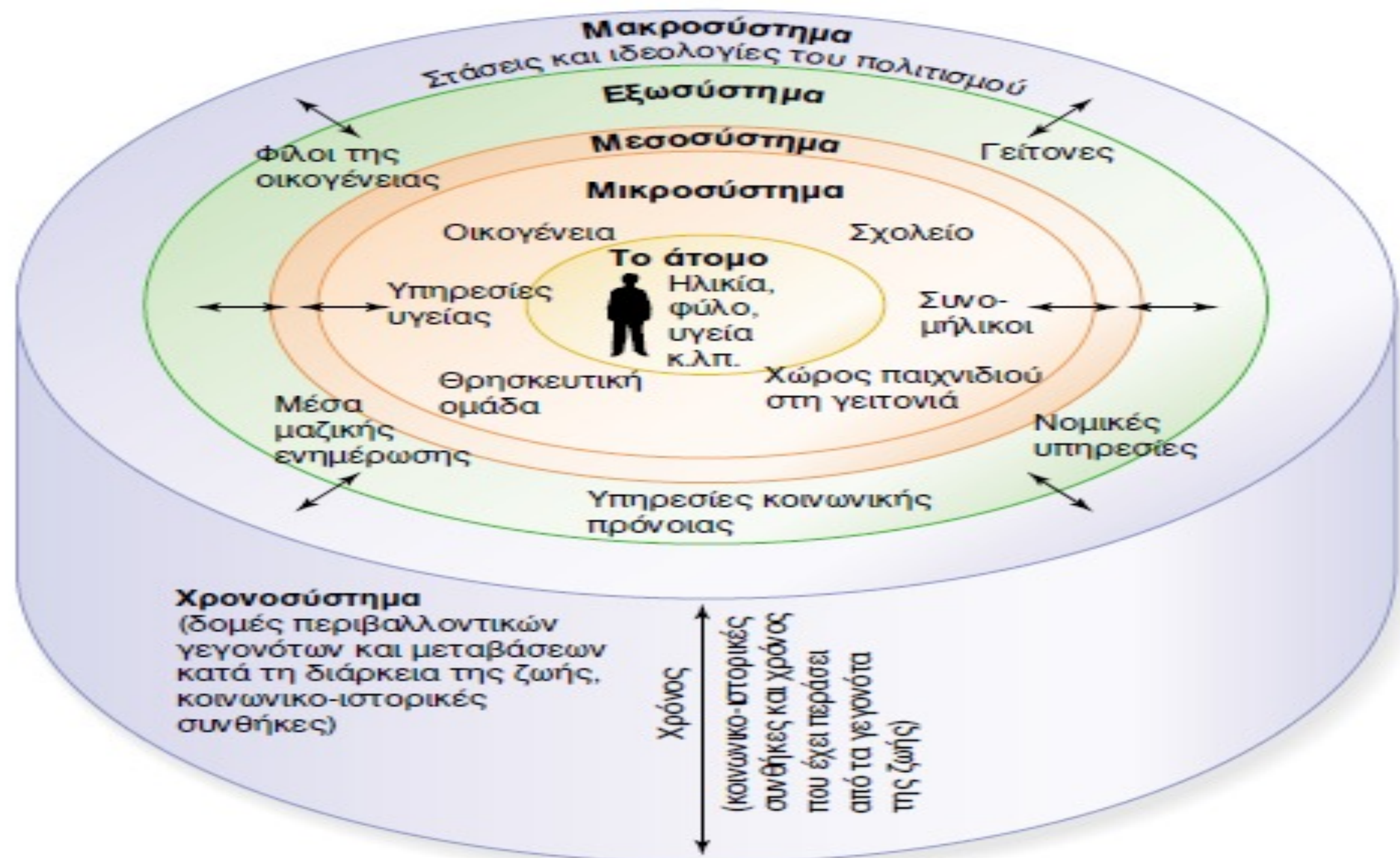
- ❑ Υπερβολή στο ρόλο των κοινωνικο-πολιτισμικών παραγόντων στην ανθρώπινη ανάπτυξη και υποτίμηση των γενετικών ή φυσικών παραγόντων
- ❑ Παρόλα αυτά: – κρίνεται σημαντική η θεωρία του Vygotsky για τη σύγχρονη Γνωστική, Αναπτυξιακή και Εκπαιδευτική Ψυχολογία

Η συναφειακή/αλληλεπιδραστική προσέγγιση

Η συναφειακή προσέγγιση: Θεωρία που αντιμετωπίζει την ανάπτυξη ως τη σχέση ανάμεσα στα άτομα και στο φυσικό, το γνωστικό, τον κοινωνικό κόσμο και τον κόσμο της προσωπικότητας

Η συναφειακή/αλληλεπιδραστική προσέγγιση

Η βιο-οικολογική προσέγγιση στην ανάπτυξη

Η συναφειακή/αλληλεπιδραστική προσέγγιση

Η κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία του Vygotsky: Η προσέγγιση που δίνει έμφαση στον τρόπο που προχωρεί η νοητική ανάπτυξη, ως προϊόν κοινωνικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας

Εξελικτικές προσεγγίσεις

Η θεωρία η οποία επιχειρεί να εντοπίσει τη συμπεριφορά που είναι αποτέλεσμα κληρονομικών καταβολών του ατόμου από τους προγόνους του

Σύγχρονες θεωρίες • Εξελικτικές θεωρίες • Θεωρίες επεξεργασίας πληροφοριών • Θεωρίες συστημάτων • Κριτικές θεωρίες

Πως αντιμετωπίζετε εσείς τα προβλήματα στη ζωή σας;

Ποιες ιδέες και στρατηγικές χρησιμοποιείτε όταν έρχεστε αντιμέτωποι με προβλήματα στη δική σας ζωή; Ποιο στιλ αντιμετώπισης προτιμάτε; Αφιερώστε λίγο χρόνο για να σκεφτείτε δύο ή τρία πρόσφατα περιστατικά στη ζωή σας όπου αντιμετωπίσατε κάποιο πρόβλημα ή βρεθήκατε υπό την πίεση άγχους και κρατήστε σημειώσεις. Για τους σκοπούς αυτής της άσκησης, δεν χρειάζεται να επικεντρωθείτε στην ίδια την πραγματική κατάσταση, αλλά στο τί σκεφτήκατε, και τι πράξατε εσείς προσωπικά για να επιλύσετε το πρόβλημα. Αφού χαρτογραφήσετε τουλάχιστον κάποιες από τις αγαπημένες σας στρατηγικές στην αντιμετώπιση προβλημάτων, εξετάστε καθεμία από αυτές με τη σειρά και προσδιορίστε τις υποκείμενες πολιτισμικές υποθέσεις (π.χ. θρησκευτικές, ιατρικές, ψυχολογικές, φιλοσοφικές) από τις οποίες αντλούνται αυτές οι στρατηγικές.

****Θα ήταν χρήσιμο να συναντηθείτε (διαδικτυακά), αν γίνεται, με άλλα άτομα της ομάδας μας και να συζητήσετε τις ιδέες που προέκυψαν από αυτήν την άσκηση.**